

Lauson H. Stone

– en storsamlare och hans samlingar

av Jan Billgren och Tomas Bjäringer

Inledning

Under tidernas lopp har det funnits ett förhållandevis litet antal storsamlare av klassiska svenska frimärken. Detta beror främst på att svensk klassisk filateli har tillgång till ett begränsat material med ett relativt litet antal stora rariteter. Därför har det inte givits utrymme för mer än ett ytterst litet antal storsamlare samtidigt.

De allra flesta av storsamlarna har varit svenskar, antingen de varit bosatta i Sverige

eller utomlands. Ett lysande undantag utgörs av advokaten Lauson H. Stone, född i New York 1904 och staden trogen till sin död 1999. Stone hade ingen speciell Sverigeanknytning och kunde heller inte tala eller förstå svenska. Detta till trots forskade han kring ämnet svenska portosatser till utlandet, samtidigt som han byggde upp de dittills största eller mest raritetsbemängda samlingarna av svenska brev och frimärken.

JAN BILLGREN

är född 1936 i Tollarp i Skåne. Han har varit universitetslektor i företagsekonomi i Lund sedan slutet av 1960-talet och är numera bosatt i Stockholm. Under de senaste 20 åren har Jan Billgren varit en ofta förekommande skribent i filatelistiska tidskrifter och också medverkat i två böcker om svensk posthistoria: "Swedish Letter Rates to Foreign Destinations 1855-1895" och "Svensk Posthistoria 1855-1925", i den senare tillsammans med Sören Andersson (1995). Dessutom har det blivit ett 10-tal artiklar i Postryttaren från 1984 till 2000. Han medverkar som expert och skribent både i Nationalencyklopedin och Bra Böckers lexikon i ämnena posthistoria och filateli. Jan Billgren har varit styrelseledamot i Sveriges Filatelist-Förbund 1984-1989, ordförande i Sällskapet för Svensk Posthistorisk Dokumentation (SSPD) 1985-1996 och medlem av Strandellkommittén sedan 1999. Detta år valdes han in i styrelsen för Postmusei Vänner och är sedan årsmötet 2000 också dess ordförande.

TOMAS BJÄRINGER

född Wennberg 1946 i Stockholm. Han lämnade Sverige 1973 och är numera bosatt i Frankrike och verksam som bl.a. vinodlare i appellationer Banyuls och Collioure i sydvästra Frankrike. Tomas Bjäringer har under de senaste 30 åren publicerat en mängd artiklar om klassisk svensk filateli i svensk och utländsk filatelistisk press. Ansvarade tillsammans med Sven Åkerstedt för den nuvarande monteringen av Postmuseums svenska samlingar 1855-1920. Utgav 1986 tillsammans med Jan Billgren och Lauson H. Stone boken "Swedish Letter Rates to Foreign Destinations 1855-1895". Tomas Bjäringer har varit utställare sedan 1969 och vid tillfällen också fungerat som internationell juryman. Ursprunglig medlem i Sällskapet för Svensk Posthistorisk Dokumentation (SSPD). Ständig styrelsemedlem i Ringströms Museum för Filateli i Trelleborg. Signerade som en av de yngste genom tiderna "The Roll of Distinguished Philatelists" 1978. Invald i l'Académie de Philatélie i Paris 1979.

Detta är historien om denne märklige man som författarna haft det stora nöjet att lära känna och fått förmånen att umgås med.

Syftet med vår framställning är dock inte främst att presentera Lauson Stones liv för våra läsare utan framför allt att berätta om de stora svenska rariteter som funnits i hans och tidigare samlarkollegers samlingar. Urvalet av rariteter för närmare beskrivning omfattar ett tiotal objekt, vars historia vi velat återge så noggrant som möjligt. Vi kommer samtidigt att illustrera artikeln med foton av ytterligare några rariteter. Det för många frimärkssamlare världen över så välkända feltrycket av vårt första frimärke, 3 skilling banco gul, saknas dock i vår redovisning. Detta beror förstås på att Lauson Stone aldrig var ägare till detta märke och heller inte intresserad av att förvärva det, trots att tillfällena inte saknades.

Vi kanske borde tillfoga att ett samlingsområde får en högre dignitet när storsamlare från andra länder ger sig i kast med det. Som entusiaster för svensk filateli är vi därför extra tacksamma för att en amerikan på detta imponerande sätt byggt upp två olika samlingar med svenskt material.

Något om personen Lauson H. Stone

Lauson Harvey Stone föddes den 28 november 1904. Han var yngste son till Harlan Fiske Stone, som var president i USA:s Högsta Domstol 1941-1946. Fadern finns avbildad på ett av frimärkena i 1948 års serie över berömda amerikaner (Scottkatalogen nr. 965). Lauson studerade först vid Harvarduniversitetet, där han tog en fil. kand. 1925. Sin jur. kand. avlade han vid Columbiauniversitetet i New York 1928. Så småningom blev han delägare i en av New Yorks mest ansedda advokatbyråer, Roger & Wells. Under 52 år arbetade han som företagsjurist och gick i pension 1980.

Under kriget fungerade Lauson Stone som jurist med majors grad. Han hade bl.a. som uppgift att försvara åtta tyska sabotörer som greps i USA. För sina insatser under kriget belönades Lauson med "Legion of Merit".

Frimärke ur serien "Berömda amerikaner" från 1948 med bild av Lauson Stones far, Harlan Fiske Stone, som var president i USA:s Högsta Domstol 1941-1946.

Hans bror Marshall var en framstående matematiker, professor vid Harvard. Han samlade frimärken från USA under ett 40-tal år. Han delade också intresset för resor med Lauson, vilket resulterade i en inbördes tävlan om att besöka så många länder som möjligt.

Lauson bodde under många år i ett trevånings "town house" i området Brooklyn Heights i New York. Huset är i originalskick från 1845 och följaktligen k-märkt; det inköptes 1934 och har efter 1999 bebotts av ännu, Jane Hunter, som gick bort 2001.

Arbetsdagen blev ofta lång för Lauson; varje morgon tog han tunnelbanan till Manhattan, där kontoret var inrymt på 50-52:a våningen i f.d. Pan Am Building på Park Avenue. Efter en lång arbetsdag återvände han hem till Brooklyn och till sin familj, hustrun och de två sönerna Harlan och Peter. Någon filateli var det inte tal om till vardags utan hobbyn fick sitt utrymme framförallt under weekender.

Lauson intresserade sig för svensk filateli när han åter kunde ta upp frimärksintresset efter kriget. År 1946 träffade han på en internationell frimärksutställning i Coliseum i New York en frimärkshandlare av finlands-svensk börd, Carl Pelander. Denne hade etablerat sig i New York och där grundat en förening för nordensamlare, Scandinavian Collectors Club, en förening som fortfarande existerar och idag har ca. 1.000 medlemmar.

Under Pelanders vägledning byggde Lauson upp samlingar från de nordiska länderna, framför allt Sverige, Grönland, Färöarna samt Finlands ockuperade områden. Grönlandssamlingen, vars ursprung var en samling som Lauson köpte av en på Grönland stationerad amerikansk officer, kom med tiden upp i världsklass och låg som grund till den stora Grönlandsauktion som auktionsfirman Postiljonen i Malmö höll 1978.

Utöver dessa Nordensamlingar hade han också en omfattande posthistorisk Jugoslaviensamling, som påbörjades år 1948 i samband med att hela familjen då reste runt i Europa. Denna samling behöll Lauson till ett par år före sin död; den väckte stort internationellt intresse när den såldes i mitten av 1990-talet.

En annan samlarkollega var svensk-amerikanen Eric Kindquist, som var i samma ålder som Lauson och som också samlade Sverige. De båda umgicks flitigt och sporrade varandra i sitt samlande under många år.

Helgerna ägnades även åt annat än filateli. Utflykter i bil tillhörde det som familjen ägnade sig åt, förutom åt längre resor. Bilutflykterna företogs i hela tiden i samma bil, en tidig 50-talsmodell som Lauson hade kvar till slutet av 1980-talet.

Till Lausons övriga intressen hörde fisk och skaldjur samt vin. Han var en ofta sedd gäst på Oyster Bar på Grand Central Station i New York och vid tillfällen även på Bentley's i London och Wedholms i Stockholm. Vinintresset manifesterades bl.a. med deltagande i champagnehuset Krugs förtroenderåd.

Båda sönerna har intresserat sig för filateli: Den äldste, Harlan, har klassiskt Schweiz som specialitet och har ställt ut sin samling åtskilliga gånger och uppnått internationell guldnivå. Den yngste sonen, Peter, är professor i fysik på Massachusetts Institute of Technology i Boston med forskning kring ozonlagret som specialitet men numera mindre intresserad av filateli (han hade tidigare en samling British Post Offices Abroad).

Reseintresset

Under hela livet var Lauson en mycket entusiastisk globetrotter. Intresset grundlades sannolikt redan i barndomen, då han fick följa med sina föräldrar till England och Skottland redan vid fem års ålder. Han fick också resa med till Frankrike och Tyskland som 7-åring och till Schweiz som 9-åring.

År 1950 var hela familjen för första gången i Skandinavien. Lauson träffade då bl.a. Uno Söderberg, den legendariske aktuarien vid PFFS, Postverkets Frankoteckensexpedition För Samlare, i Stockholm.

Sedermera begav Lauson sig ofta ut på resor tillsammans med sin fru, minst en längre resa varje år från 1963 och ända fram till 1982. Dessa resor gick till de flesta större länder i världen i alla de fem världsdelarna. Sammanlagt besökte familjen Stone ett 70-tal länder under dessa 20 år. Till de mera exotiska (i varje fall ur svensk synvinkel) hör Kenya, Uganda, Tanzania, Etiopien i Afrika, Nepal, Buthan, Kashmir, Tibet, Bali, Java, Burma, Afganistan, Iran och Jordanien i Asien, Fiji, Nya Guinea, Nya Zeeland, Samoa och Tahiti i Australien, Peru, Ecuador, Guatemala och Mexico i Syd- och Mellanamerika.

Lauson Stone besökte också de allra flesta länder i Europa – som ovan nämnts de nordiska staterna så tidigt som 1950. Sin sista Sverigeresa företog han i samband med Stockholmia 1986. Då hade han varit åtskilliga gånger i Sverige i samband med förarbetet till boken "Swedish Letter Rates to Foreign Destinations 1855-1895".

Intresset för svensk filateli

I början av mars 1981 skrev Lauson Stone ner sina idéer om hur han gick tillväga vid uppbyggnaden av sina Sverigesamlingar. Detta memorandum är av stort värde för den läsare som är nyfiken på vad som varit drivkraften till att bygga upp så stora frimärkssamlingar. Det ger samtidigt en bild av hur detta faktiskt gick till, inte minst de inköpskällor som vår storsamlare använde sig av.

Lauson Stones intresse för resor var stort och han besökte sammanlagt ett 70-tal länder i samtliga världsdelar. Här ser vi honom framför krigarnas tempel i ruinstaden Chichén Itzá på Yucatanhalvön i Mexico 1969.

Lauson inleder med att avslöja att han tidigt blev medveten om att frimärken haft en tendens att stiga i värde över åren och därigenom kunnat hålla inflationen stäng- en. Detta motiv anger han som en av orsa- kerna till placeringar i frimärken och speci- ellt de nordiska ländernas. Ett annat skäl till att koncentrera sig på just dessa länder an- gav han berodde på deras restriktiva utgiv- ningspolitik och på att deras klassiska emis- sioner var relativt få och omfattade ett rela- tivt litet antal frimärken.

Lauson hade samlat frimärken redan un- der ungdomsåren men samlandet låg nere under de tidiga karriäråren och under andra världskriget. Redan 1946 återupptog han sitt frimärkssamlande och då gällde det framför allt Sverige och Grönland men även Färöar- na och Finlands ockuperade områden.

Efter nästan 15 års samlande beslöt han sig för att ytterligare koncentrera sitt sa- mlade till Sveriges klassiska emissioner (dvs. fram till 1885). 1971 fick han en möjlighet till ytterligare förvärv genom köpet av George Menzinskys samling samt delar av Herbert Diedens skilling banco-samling. Finansie- ringen av dessa köp underlättades genom försäljning av en placering han gjort i ame- rikanska silverdollars (det kan här tilläggas att Lauson ansåg att silver var en annan vär- desäker placering). Några år senare, 1976, köpte han genom förmedling av den engel- ska frimärksfirman W. E. Lea delar av Gus- taf Douglas' svenska samling. Medel härför fick han genom att sälja sin vid det här laget stora samling Grönland.

År 1981 gjorde Lauson ännu ett större förvärv genom köp av en samling av svens- ka vapenfrimärken, ägd av Tomas Bjäringer. Den innehöll de flesta största enheter ostämplat, stämplat och på försändelser samt kommen i Hugo Sjöbergs stämplade samling.

Det var således främst svensk klassisk filateli som Lauson först kom att satsa på. Med Georg Menzinsky och Per Sjöman som "mentorer" under senare delen av 1960-talet byggdes den dittills mest omfattande sa- mlingen av klassiskt Sverige upp. Från och med 1972 fick Lauson hjälp av Tomas Bjä-

Lauson H. Stone på en bild från 1950, då han var verksam som företagsjurist på Manhattan i New York. Arbetet med att bygga upp den klassiska Sverigesamlingen hade påbörjats några år tidigare.

ringer att köpa in klassiskt svenskt material på internationella auktioner. Detta resultera- de i en mycket omfattande specialsamling brev till utlandet från åren 1855-1885.

De två Sverigesamlingarna

Lauson Stone började ställa ut sin förnämlig- a Sverigesamling internationellt på Sipex i Washington 1966, då han fick en guldme- dalj, den tidens högsta medaljvalör. Vid denna utställning deltog flera kända svenskar, bl.a. Joel Olsson, som erhöll Grand Prix. Detta var första gången som ett svenskt exponat erhöll denna högsta utmärkelse. En annan svensk var Georg Menzinsky som Lauson då träffade för första gången. Efter ett stort guld i London 1970 nådde samling- en sin högsta utmärkelse vid Stockholmia 74 med Grand Prix National (det högsta pri- set på en internationell utställning för ett exponat med världlandets frimärken). Sam-

lingen visades i hedersklassen på Stockholmia 86 och ställdes ut en sista gång vid World Stamp Expo i Washington 1989.

Under 1970-talet utvecklades Stones intresse för forskning om portosatser och han började då bygga upp sin omfattande posthistoriska samling brev från Sverige till ut-

landet. Dessa brev, som illustrerade färdvägar, portosatser och destinationer till alla delar av världen, kom att ställas ut vid endast två tillfällen, båda under år 1986. Vid Ameripex i Chicago fick den Stort Guld och vid Stockholmia 86 fick den Stort Guld + Hederspris samt deltog i omröstningen till

I samband med världsutställningen Stockholmia 74 fick Lauson Stone Grand Prix National för sin samling klassiskt Sverige. På denna bild ser vi Lauson med hederspriset, en Orreforsvas, som han just erhållit ur Kungens hand. Bakom ser vi Georg Menzinsky, som var juryns ordförande.

Grand Prix National (vilken tillföll Hugo Josefssons i traditionell klass utställda klassiska samling Sverige).

Lauson Stones klassiska Sverigesamling innehöll praktiskt taget alla kända rariteter: de ostämplade paren av 3 och 6 skilling banco, det otandade paret av 6 skilling banco, den otandade 8 skilling banco, etc. På brevsidan fanns sju olika 3-skillingbrev. Härtill kom flertalet kända största enheter, såväl ostämplade, stämplade som på brev. Som toppobjekt fanns "Sveriges bästa brev, alla kategorier", paret av 20/TRETIO tillsammans med vanligt 20 öre, sänt 1880 till sjömannen Björling som då befanns sig på S:t Thomas i Danska Västindien.

Den posthistoriska Sverigesamlingen innehöll framförallt brev till de flesta kända destinationsländer under perioden 1855-1880. Några brev ingick i båda samlingarna; det gäller t.ex. det enda kända skilling banco-brevet till Sydamerika, och det enda kända brevet från vapenperioden till Argentina samt det ovannämnda feltrycket 20/TRETIO i par med vanligt frimärke till Västindien.

Bland brev i den posthistoriska samlingen kan här särskilt nämnas det tidigaste kända assurerade brevet till Tyskland, det enda kända trycksaksbrevet till Algeriet och det tidigast kända frimärkta brevet till Kina. Härtill kommer ett unikt brev till Mauritius, vapenbrev till Egypten, Grekland och Turkiet, det enda kända vapenbrevet till Mexiko, förutom de brev som beskrivs längre fram i texten.

Bland brev från Ringtypsperioden vill vi särskilt nämna några som skickats till Java, Sydafrika, Peru och Madeira. Ett rekommenderat brev till USA under denna period är också värt att nämnas.

Forskningen om svenska portosatser till utlandet

Lauson Stone påbörjade 1976 tillsammans med Tomas Bjäringer ett forskningsprojekt kring svenska portosatser till utlandet. Vid denna tid fanns det inte särskilt mycket information om dessa, bortsett från vad som

preciserades i de portotaxor som Posten gav ut med några års mellanrum. Mellan dessa portotaxors utgivningstidpunkter skedde åtskilliga portoändringar; det skulle så småningom visa sig vara fråga om ca 2.800 under de fyrtio åren mellan 1855 och 1895!

Under arbetet med portotaxorna kom Lauson och Tomas i kontakt med Sigge Ringström (1908-1992) – porträtterad i *Postryttaren* 1998 – som försåg dem med ytterligare källmaterial från svenska arkiv. Arbetet gick emellertid framåt relativt långsamt.

Tomas hade börjat studera portovägarna till utlandet redan 1969, då han höll ett föredrag på Stockholms Filatelist-Sällskap om "Vad portot kan berätta om brevets väg". Han publicerade därefter, tillsammans med Gunnar Roos och Sven Sandstedt, en serie artiklar med denna titel i *Sverigekatalogen* och i *FACIT* under åren 1973-1981.

Sigge Ringström, som var pionjär i Sverige när det gällde att studera svenska portotaxor till utlandet före Världspostförningens bildande 1875, hade påbörjat en kartläggning av framförallt taxor till europeiska länder. Dessa taxor publicerades så småningom i en serie artiklar i *Nordisk Filateli* från 1980 och framåt.

Från och med 1982 hade Jan Billgren börjat samarbeta med Sigge när det gällde portotaxorna i *Nordisk Filateli*. Han arbetade med hjälp av Universitetsbiblioteket i Lund och dess sektion för okatalogiserat tryck. Här hade Jan tillgång till de allra flesta portotaxor, cirkulär och cirkulärbihang som utgivits i Sverige. Genom Siggas förmedling kom Jan i kontakt med Tomas och Lauson år 1983.

Nu kunde arbetet forceras i ett snabbare tempo, eftersom Jan kunde utgå från handskrivna tabeller över portosatser som Lauson och Tomas tidigare gjort upp till de flesta länder i världen. De saknade då framförallt portoändringarna mellan utgivningstiderna för posttaxorna samt gick fram till det år då respektive land blev medlem av Världspostförningen (eg. Allmänna postförningen som den kallades fram till 1879).

Efter tre år var arbetet med boken färdigt. Då hade Lauson och Tomas varit flera

gångar i Lund hos Jan samt Tomas och Jan i New York för slutredigering av boken i samband med Lausons 80-årsdag.

Författarnas sista tid tillsammans var under Stockholmia 86, då vi fick uppleva det stora intresset för den då nypublicerade boken "Swedish Letter Rates to Foreign Destinations 1855-1895". Den ställdes ut i litteraturklassen, där den fick en Stor Vermeilmedalj. Det första av de 215 numrerade exemplaren fick författarna, tillsammans med förläggaren Rolf Skog, tillfälle att överrätta till kung Carl XVI Gustaf vid en personlig audiens på Stockholms Slott.

Rariteterna i Stones samlingar

Lauson Stone hade under åren i sina två Sverigesamlingar praktiskt taget samtliga rariteter med undantag för den gula 3-skillingen. Vi kommer nu att redogöra för de i vårt tycke (och enligt många andras åsikter) mest sällsynta och i åtskilliga fall helt unika objekt som ingick i hans samlingar. Redogörelsen är gjord i kronologisk ordning och vi inleder följaktligen med ett antal skilling

I samband med Stockholmia 86 överrättade författarna, tillsammans med förläggaren, det första exemplaret av "Swedish Letter Rates to Foreign Destinations 1855-1895" till Carl XVI Gustaf vid en personlig audiens på Stockholms slott. Bredvid Kungen ses från vänster Tomas Bjäringer, Lauson Stone, Jan Billgren och Rolf Skog.

banco-objekt. Av utrymmesskäl har vi endast valt ut två objekt som givits en mer omfattande beskrivning, nämligen det otandade 8-skillingsmärket och feltrycket av ringtypsmärket "20 på TRETIO".

3 och 6 skilling banco i par

Sverige var det första land att perforera sina frimärken i den första emissionen. Perforeringsverktyget, som användes för skilling bancofrimärkena, var konstruerat av Pehr Ambjörn Sparre (1828-1921). Det perforerade de 100 märkena i arket på en gång, s.k. arktandning, världens första i sitt slag. Resultatet blev en relativt ojämn perforering och perforeringshålen blev ganska stora. De flesta tänderna blev spetsiga och mycket smala. De fick därför dålig hållfasthet och

arken gick ofta isär, även vid en varsam behandling.

Det finns av nämnda skäl endast ett fåtal ostämplade enheter bevarade från skilling bancoemissionen. Frånvaro av samlare i tidig frimärkstad och den tydligtvis effektiva förstörelsen av överskottslagren av skilling bancomärken vid övergången till öresvalörerna 1858 bör också ha bidragit till sällsyntheten.

Av 3 och 6 skilling banco finns (utöver enstaka märken) endast ett par med hörnmarginal av vardera valörerna bevarade. Pären tillhörde Philipp la Rénotière von Ferrary och har inte utjudits offentligt sedan 1922 respektive 1930. Det bör vidare tilläggas, att dessa stora rariteter är av extraordinär kvalitet och har en fräschör som är sällsynt även hos enstaka ostämplade skilling bancomärken. Dessa två par anses vara de mest åtråvärda objekten i svensk klassisk filateli med undantag för den gula 3 skilling banco. De har historiskt sett alltid tillhört den ledande samlingen för sin tidsperiod.

Pären utställdes för första gången tillsammans av Fredrik Benzinger på Iposta i Berlin 1930, i honnrörsklassen i London 1950 och 1960, i Helsingfors 1956 och vid samtliga tre världsutställningar i Stockholm. På Stockholmia 74 fanns de med i Lauson Stones samling som då erhöll "Grand Prix National", liksom då de på inbjudan visades vid Anphilex i New York 1971. 3 skilling bancoparet har tidigare funnits i Leijonhufvuds, Benzingers och Menzinskys samlingar, medan 6 skilling bancoparet tillhört Benzinger och Menzinsky.

Par av 6 skilling banco obegagnat från nedre högra hörnet av arket. Detta och ovanstående par anses vara de mest åtråvärda i svensk klassisk filateli.

Par av 3 skilling banco obegagnat med hörnmarginal. Detta och följande par anses vara de mest åtråvärda i svensk klassisk filateli.

Otandat par av 6 skilling banco

Av det grå 6-skillingmärket finns det ett otandat par, stämplat Carlshamn 12/6 1856 och ytterligare fyra otandade exemplar. Det sägs att ett brev med två otandade par upptäcktes i en familjebrevväxling i Hamburg 1881. Handlaren, som förvärvade brevet, tänkte skilja paren och sälja dem som enskilda märken. Lyckligtvis yrkade en framsynt köpare på att få förvärva ett odelat par, så att ingen tvekan kunde uppstå att märkena verkligen var otandade. Detta skulle således vara skälet till att ett otandat par existerar idag.

Av de sex kända exemplaren, som alla är stämplade i Karlshamn, finns ett på Postmuseum i Stockholm, donerat av Eric von Rosen 1929. Dessutom finns ett i Thomas K. Taplings samling, vilken ursprungligen donerades till British Museum 1891. Samlingen finns numera att bese på det nyöppnade British Library i London.

Av de fyra exemplaren på privata händer utgör två av dem det här avbildade paret, som alltså är det enda kända. Paret omtalades för första gången i *Svensk Filatelistisk Tidskrift* 1922 nr. 6 i en artikel, signerad Harry Wennberg. Objektet har sålts offentligt en enda gång, nämligen på Béla Sekulas 21:a auktion i Luzern 1930. Det har ställts ut på bl.a. Stockholmia 55, 74 och 86. Det har tidigare funnits i Rambergs och Douglas' samlingar.

Otandat par av 6 skilling banco från 1856. Det finns sammanlagt 6 exemplar av denna otandade variant; samtliga är stämplade i Karlshamn. Detta är det enda kända paret.

8 skilling banco otandat

Detta frimärke är känt i två exemplar, båda stämplade i Carlshamn den 11 februari 1858, från den åttonde leveransen med utflutet tryck på medeltjockt papper. Nyansen är orangegul. Den otandade varianten är troligen ett resultat av en misslyckad perforering.

Ett av de två märkena finns i Postmuseum, Stockholm. Det har tillhört Erik Leijonhufvuds samling och ägdes sedermera av Eric von Rosen som donerade det till Postmuseum 1929.

Det skulle dröja ända till 1921 innan denna raritet upptäcktes och då dök troligtvis båda exemplaren upp. Den första notisen om märket finner vi i *Nordisk Filatelistisk Tidskrift* nr 4 1921. Här berättade Nils Strandell (1876-1963), vår internationellt välkände juryman och frimärksexpert, under rubriken "I förbifarten" om detta frimärke:

"Sverige 8 skilling banco har från England uppenbarat sig i en hittills obekant skepnad, nämligen otandad. Mr. W. T. Wilson i Birmingham som sändt oss detsamma till påseende, skriver därom: Märket torde vara en stor raritet, då så många år efter detsammas emittering inga otandade anträffats, och torde det få betraktas såsom ett unikum. De omständigheter, under hvilka det samma hittats, göra det praktiskt taget omöjligt att någon slags förfälskning ägt rum. En person, som icke har någon aning om frimärkssamlande, skickade oss en del märken till försäljning. Alla märken voro af vanligaste slag med undantag för omkr. ett dussin 8 sk. bco. Sverige, af hvilka alla voro tandade med undantag för det otandade exemplaret, som vi härmed skicka Eder." Strandell konstaterar vidare att märket är "otvifvelaktigt äkta. Märkeshöjden är otvifvelaktigt, bredden däremot icke tillräcklig. [...] För svensk specialsamlare är denna unika variant gifvetvis af stort intresse".

W. T. Wilson var frimärkshandlare i Birmingham sedan 1880-talet med bl.a. hela brev som specialitet. Annonser i fackpressen i början av seklet meddelade att firman "säljer bara äkta varor". W. T. Wilson var också samlare och ställde ut på den internationella utställningen i Berlin 1904 i 'Brevklassen' "frimärken på hela brev avseende utomeu-

ropeiska länder. Särskilt bör nämnas sällsyntheter från Brittiska Guyana, första emissionen". I den 19 man starka juryn ingick förresten Ernst Ljungström, som ingående beskrev utställningen i *Nordisk Filatelistisk Tidskrift*. Han var en av svensk filatelis pionjärer och hade bl.a. startat Lunds Filatelist-Förening där han var ordförande 1889-1902 och en av grundarna av Stockholms Filatelist-Sällskap 1904 och dess förste ordförande.

Torsdagen den 27 februari 1921 vid Stockholms Filatelist-Sällskaps 117:e sammanträde på restaurang Fenix Palatset, "uppvisade herr Lichtenstein ett otandat 8 skilling banco märke" för de 15 närvarande medlemmarna, bl.a. John Ahlström och Thor Allard. En dryg vecka senare, närmare bestämt vid det 209:e sammanträdet i SFF:s lokalavdelning i Göteborg på restaurang Lorensberg, förevisade en ingenjör Lignell ett "8 sk. Banco, Sverige begagnat men otandat" i närvaro av 32 medlemmar, däribland initiativtagarna till Göteborgsavdelningen, V. S. Wiberg och A. Pihl samt storsamlaren av klassiskt Sverige, Rudolf Lange. Även vid föreningsens 211:e möte på hotell Neptun den 11 april 1921 visades "den nyfunna celebriteten 8 skill. b:co otandad". År 1922 skriver Harry Wennberg i *Svensk Filatelistisk Tidskrift* nr. 6 under rubriken "upptäckta rariteter" att herr E. Lichtenstein "afyttat ett 8 skill. b:o otandat".

När Erik Leijonhufvud deltog utom tävlan i klassen för rariteter på sin sista interna-

Det ena av de två kända otandade exemplaren av 8 skilling orangegul från den 8:e leveransen.

Det andra märket donerades till Postmuseum 1929.

tionella utställning, arrangerad av Junior Philatelic Society i London den 14-26 maj 1923, fanns inte någon otandad 8-skillning upptagen i beskrivningen av exponatet. Dock fanns den med i Lichtensteins katalog över Leijonhufvuds samling när den var till försäljning i Stockholm sex månader senare. I firmans katalog från november 1923 fanns 1.300 nummer till fasta priser samt ett mindre antal objekt där "anbud emotes". Bland dessa objekt återfinns bl.a. 3 skilling banco gul, en ostämplad kvartskarta 4 skilling banco med hörnmarginal (som förvärvades av Postmuseum genom byte i januari 1924) samt 8 skilling banco otandat. Det sistnämnda objektet beskrevs som "End. 2 expl. kända". Eric von Rosen förvärvade detta exemplar och donerade det till Postmuseum, Stockholm, år 1929. Det upptogs i värderingen till 5.000 kr.

De två otandade 8-skillningarna blev således kända ungefär samtidigt år 1921; de är som tidigare nämnts också avstämplade på samma dag och på samma ort. Det är därför troligt, att W. T. Wilson hade upptäckt båda exemplaren (som ju kan ha funnits på samma försändelse en gång), skickat det ena till Strandell och det andra till Leijonhufvud som då bodde i Bournemouth. Att märket kom från England stöds också av Karin Rabén som i en artikel i *FH NYTT* från september 1982 berättar att "den otandade 8-skillingen säger han (dvs. von Rosen) kommer från en gammal samling i England".

Vad hände då med det andra exemplaret? Enligt Lichtenstein existerade detta märke i november 1923 eller tidigare. Sven Åhman säger i sin bok "Den gula treskillingen" att när advokaten Johan Ramberg köpte "den Gula" av C. A. Tamm genom Dagmar Hellmans försorg hösten 1924 "fanns i Rambergs samling redan det ena av endast två kända exemplar av 8 skill. b:co otandat". Ramberg ställde ut "den Gula" och "den Otandade" vid flera tillfällen. Vid den internationella utställningen i Le Havre 1929 råkade Rambergs samling hamna bredvid von Rosens. Vid detta tillfälle visade von Rosen sin samling för sista gången innan överlämnandet till Postmuseum och

hade då med "den Otandade" (denna donation bestod av inte mindre än 569 avarter av under åren 1855-1905 utgivna svenska frimärken). Ramberg hade med "den Gula" och eventuellt det andra exemplaret av "den Otandade". Von Rosen belönades med en silvermedalj medan Ramberg erhöll en guldmedalj.

Sista gången som Ramberg ställde ut den "Gula" och den "Otandade" var i Stockholm i september 1936 med anledning av Sveriges Filatelist-Förenings 50-årsjubileum. En månad senare gav AB Harry Wennberg ut sin andra auktionskatalog, med bl.a. Rambergs otandade 8-skillling. Objektet var åsatt ett minimipris av 5.300 kr, förblev osålt och var dessutom felaktigt beskrivet såsom stämplat i Oskarshamn!

Det är vid den här tidpunkten som Erik Kihlblom kommer in i historien. Han var vid denna tidpunkt i början av sin militära karriär, och han kom så småningom att slu-

ta som generalmajor. Kihlblom bedrev under åren 1933-73 en framgångsrik auktionsverksamhet men byggde samtidigt upp en imponerande Sverigesamling.

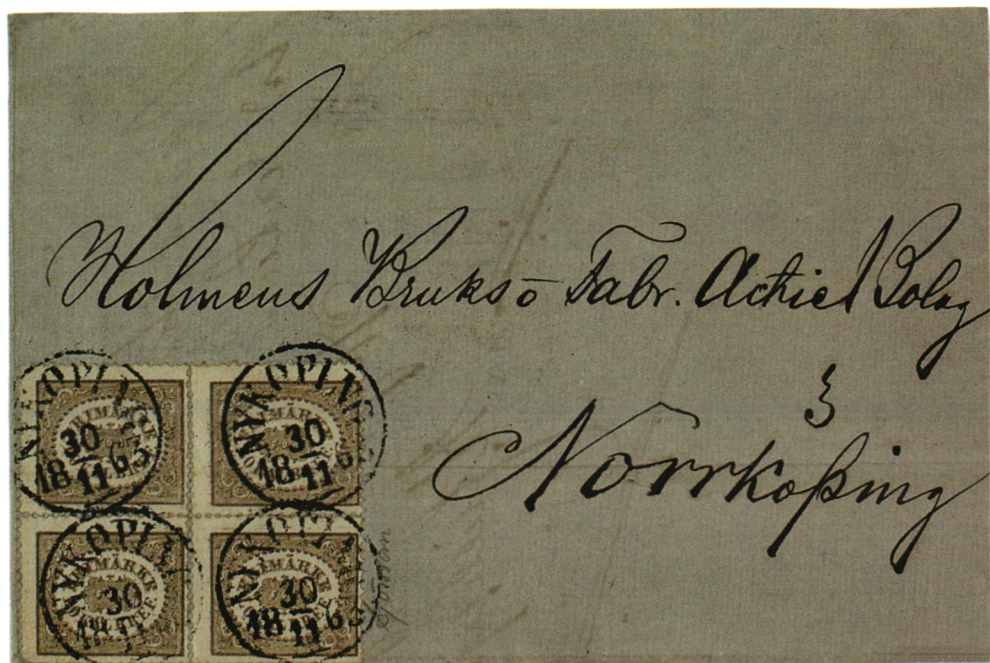
Kihlblom köpte den "Otandade" mot slutet av 1930-talet och ställde ut den vid ett flertal tillfällen från 1940 och framåt, bl.a. på Stockholmia 55, där hans samling fick den näst högsta utmärkelsen. Han var ägare till märket fram till tidigt 1960-tal.

Einar Lundström, grundare och ägare till Frimärkshuset AB 1941-1971, har i boken "Mr. Facit berättar" i kapitlet "Människor kring ett otandat frimärke" ingående redovisat händelserna kring frimärket under åren 1963-1976. Auktionsfirman Edgar Mohrman, Hamburg sålde 1963 "den Otandade" tillsammans med 26 andra objekt ur Erik Kihlbloms klassiska svenska samling. I denna fanns också 6 skilling banco otandad och ett stämplat femblock av 4 skilling banco på brevstycke. År 1965 kom den otandade 8-

Klassiska svenska försändelser, frankerade med block av de tidigare frimärkena, är stora sällsyntheter.

Detta brev är frankerat med 4-block av 3 öre olivbrunt, provisoriskt frimärke av lokalmärkestyp, stämplat Nyköping 30/11 1863 (enkelt inrikesporto 1858-1884). Frankeringen är den största kända enheten av detta frimärke, liksom det största antalet på försändelse.

Brevet har tidigare tillhört Roos och Bjäringer.

Brev till Italien, skickat från Stockholm 1858 till Nice med 29 skillings porto (överfrankerat med en skilling).
Det har enligt stämplarna på baksidan passerat Hamburg, Trieste, och Genua på sin väg till Nice.
Detta är det ena av två kända skillingbrev till dåvarande Italien (utom fyra kända till Kyrkostaten).

skillingen upp till ny försäljning och nu var Frimärkshuset köpare av den till 20.000 DM. I över tio år låg märket i firmans kassaskåp på Mäster Samuelsgatan i Stockholm för att auktioneras ut 1976. Frimärkshandlaren Annie Johnsson gjorde come back genom att köpa det för 144.650 kr.

Lauson Stone införlivade frimärket i sin samling 1978 för \$ 43.500. Det var utställt i tävlingsklass i London 1980 och i hedersklass på Stockholmia 1986.

Skillingbrev till Italien

1855 var Italien ännu inte enat utan bestod av ett antal mindre stater. Kungadömet Sardinien inkluderade inte bara ön Sardinien utan också delar av norra Italien och Savoyen, inbegripet Nice i sydöstra Frankrike. Detta förhållande avspeglas i svenska portotaxor, vilka fram till den 28.6 1860 inkluderar Monaco i Sardinien.

Brev från Sverige kunde skickas två olika vägar, som båda drog fördel av det väl utbyggda tyska postsystemet. Den ena vägen var via Österrike, den andra via Frankrike;

av dessa var troligen den via Österrike den vanligaste.

Det avbildade brevet med del av innehåll är avsänt till Nice och frankerat med en 3, tre 6 och en 8 skilling banco. Det är avstäplat i STOCKHOLM den 14/1 1858. Portot till delar av kungadömet Sardinien via Österrike var vid denna tid 28 skilling banco, dvs. brevet är överfrankerat med en skilling.

Vid denna tidpunkt fanns ett 29-skillingporto via Frankrike och även om brevet bär anteckningen "29" var färdvägen via Österrike. Detta framgår av ett antal stämpelar på baksidan: "Hamburg 19/1, Triest 23/1, Genova 24/1 och Nizza 26/1 1858". Detta är det enda kända brevet med 28 eller 29 skilling banco.

Brevet dök upp första gången 1948, då det förvärvades av Fredrik Benzing. Det har sedan har sålts offentligt hos Shanahan, Dublin 1959 för £ 1.500 och hos Robson Lowe, London 1964 för £ 2.200, då Lauson Stone köpte det. Hans Lundberg är också tidigare innehavare till brevet.

Skillingbrev till Argentina

Det enda kända skilling bancobrevet till Sydamerika ingick i Lauson Stones samling från 1976. Brevet, som också har bevarat innehåll, är frankerat med 4, 6, 8 och par av 24 skilling banco. Det är avstämplat Luleå 8/10 1857 och adresserat till "Mr. C. A. Forsell, Commanding the Swedish Brigg Knut Åkerhjelm. Care of the Swedish Counsel, Buenos Ayres".

Den sammanlagda frankeringen uppgick till 66 skilling banco vilket utgjorde betalningen för portot till Argentina via Ostende och England. Brevet är transitstämplat Ystad på baksidan samt Aus Schweden och London på framsidan. Det har också fått en röd stämpel "P" vid ankomsten till London, vilken indikerar att brevet var betalt till destinationsorten (P = Paid).

Hela brevet, inklusive frimärkena, är av synnerligen hög kvalitet. 4 skilling banco-frimärket är från den 11:e tryckleveransen ur den sällsynta s. k. skiffergruppen. Det är en

av de få kända försändelserna med fyra olika valörer från den första svenska frimärks-emissionen; det kan tillfogas att inga brev är kända med samtliga fem valörer.

Detta brev är upptaget som "pärla" nr. 17 i Bjäringers och Douglas' artikel i katalogen till Stockholmia 86. Det är känt i samlarkretsar sedan 1965, då det såldes på Mercury Stamp Auctions i New York för \$ 4.200. Andra gången brevet kom ut på marknaden var 1970, då det såldes genom Frimärkshuset för 134.000 kr. Det förvärvades då av Gustaf Douglas och kom att utgöra en av hörnpe-larna i hans samling.

Assurerat brev till Tyskland

Under åren fram till 1870 är assurerade brev till utlandet stora sällsyntheter. Det är främst till Danmark och Norge som sådana brev har registrerats i samlarkretsar. Sammanlagt är det känt nio stycken: tre till Norge och sex till Danmark.

Det första noterade assurerade brevet till

Brev från Luleå till Buenos Aires 1857. Frankeringen, 66 skilling banco, motsvarar portot för ett brev upp till 1 lod (=13,3 gram) under skilling banco-perioden, om det skickades via Tyskland och England. Detta är det enda kända skillingbrevet till Sydamerika.

Assurerat brev till Lübeck, stämplat Wadstena 22/8 1864. Portot 96 öre är sammansatt av 46 öre (avgift för 2:a viktklassen för assurerade brev till utlandet) och 50 öre som är själva rekommendationsavgiften. Assuransavgiften, 2 öre per 100 riksdaler, erlades kontant. Portot gällde till svenska gränsen och mottagaren fick betala resterande porto. Detta assurerade brev är det första kända till en destination utanför Norden och det enda under Vapenperioden.

Tyskland är detta, skickat från Wadstena den 22/8 1864 (egentligen lär det finnas ett liknande brev bevarat men det är endast en brevframsida på vilken ett märke saknas; författarna har inte sett det med egna ögon). Brevet är frankerat med tre 30-öresmärken av Vapentyp och två 3-öresmärken av Provisorisk typ från 1862. Detta brev är unikt av flera skäl; det är det enda kända med det provisoriska lokalfrimärket till utlandet, förutom att det är det första assurerade brevet, skickat utanför Norden.

Vid denna tidpunkt kunde man endast skicka assurerade brev till Tyskland om de var betalda till gränsen. Som synes bär brevet påteckningen "franco gränsen". Brevportot uppgick till 23 öre per lod (=13,3 gram), och eftersom brevet var av 2:a viktklassen, uppgick själva brevportot till 46 öre, vilket också noterats överst till vänster. Att brevet var av 2:a viktklassen har också markerats med siffran "2".

Avgiften för assurans bestod av två delar; dels utgick en rekommendationsavgift på 50 öre och dels skulle en särskild assuransavgift erläggas kontant med 2 öre per

100 riksdaler. Den sammanlagda avgiften för detta brev, som var assurerat för 300 riksdaler, uppgick således till 102 öre för avsändaren. 6 öre erlades kontant medan resten, 96 öre, erlades med frimärken. Mottagaren i Lübeck fick sedan betala resterande avgifter.

Detta brevets tidigare öde är okänt för författarna. Det har inte varit utbjudet på offentlig auktion före det att Lauson Stone förvärvade det på 1970-talet och han visade det för första gången på Londonutställningen 1980.

Vapenbrev till S:t Barthélemy

Lauson Stone ägde också ett brev med bevarat innehåll till vår dåtida koloni, S:t Barthélemy i Västindien. Brevet är frankerat med fyra 30 öre Vapentyp, utgörande enkelt brevporto. Portot, 120 öre, var i kraft under tiden 15,8 1870–28,5 1874. Transitstämplarna på baksidan indikerar att brevet gick via Tyskland och London.

Brevet avstämplades i Göteborg 10/10 1870 och utgör ett svar på en lärarannons i

Brev från Vapenperioden (1858-1872) till Sydamerika är synnerligen ovanliga.

Av de kända objekten är tre adresserade till Peru och ett till Argentina. Det senare är stämplat Stockholm 2/8 1858 och sänt till Buenos Aires. Det är frankerat med två 24 öre och tre 50 öre Vapentyp, samtliga a-nyanser (från den första tryckupplagan). Portot uppgick till 198 öre per lod (= 13,3 gram) och gällde om brevet sändes via Ostende och Southampton under tiden 1/7 1858 till 25/4 1859.

Detta brev är det enda kända till Argentina under Vapenperioden och har ingått i Menzinskys och Bjäringers samlingar.

Brev till Sveriges sista koloni, S:t Barthélemy, sänt från Göteborg år 1870 med 120 öres porto.

Det har innehållit en ansökan om att få bli skollärare på ön.

Detta är ett av tre kända brev till S:t Barthélemy med Vapenfrimärken.

En av de stora rariteterna från emissionen Liggande lejon, vilken utkom 1862-1866, är det ostämplade 14-blocket med marginal av 17 öre rödaktigt lila med 1855 års perforering. Det är även känt 6-block och 9-block från samma karta. Blocket har ingått i samlingar som byggts upp av Benzinger, Hedberg, Dieden och Bjäringer.

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Då skolväsendet på ön var bristfälligt och endast en ringa del av befolkningen kunde läsa och skriva, beslöt öns guvernör att anställa en svensk lärare, villig att leda undervisningen på S:t Barthélemy.

Kuvertet bär adressen "SHT. To the High School, St. Barthélemy, West Indies". Texten i brevet lyder: "From the Gothenborgs Handels and Sjöfarts Tidning from the 30th September I luckily look out for the empty place as Schoolmaster. I know the English, German, French and Swedish languages, reading and writing, also Geographie, Historie and Bookkeeping if necessary; but not Mathematic. Good reference can be given. Expecting your kind answer by return of post and also if you please to give me the amount of the salary. With friendship and esteem. Rudolf Ström". Brevet har funnits i Ahlströms och Bjäringers samlingar.

Det finns också ett liknande brev, fränkerat med två 50 öre Vapentyp och ett 20 öre Liggande lejon, avstämplat Wimmerby 12/10 1870. Även detta brev innehåller en ansökan till den lediga platsen på ön.

Det kan tillfogas att det endast är känt sex fränkerade brev från Sverige till S:t Barthélemy. Av dessa har det äldsta ett porto uppgående till 54 skilling banco, ett ytterligare från Vapenperioden har portot 244 öre och två från Ringtypsperioden har portona 120 respektive 38 öre. Samtliga brev till Sverige är ofränkerade av den enkla anledningen att kolonin inte hade några egna frimärken. Det sändes heller aldrig några frimärken från Sverige till kolonin för att användas där.

20 på TRETIO

Ett av svensk filatelis mest attraktiva frimärken är feltrycket "20/TRETIO" av Ringtyp, tandning 13. Detta feltryck förekom på ett exemplar av helarkets 100 frimärken. Istället för "TJUGO" med bokstäver i ringen runt valörsiffran 20 fanns på feltrycket bokstäverna "TRETIO". Felet uppstod vid utbytet av en plåtdel eftersom ett märke på en av plåtarna i 20-öresarket var skadat. Detta gällde

det 34:e frimärket i 100-arket, som var sammansatt av fyra 25-märkesplåtar.

Felet uppstod på följande sätt: När man upptäckte att ramen var skadad på det 34:e märket i tryckplåten, skar man ut detta märke så att ett rektangulärt hål uppstod. På den utskurna plåtdelen skar man så bort ringen med siffran 20. Därefter togs en tidigare kasserad plåt för 30-öresmärket fram och ett märke skars ut. På detta skars sedan siffran 30 ut, varpå den tidigare utskurna ringen med siffran 20 löddes fast. Slutligen placerades denna plåtdel i det ursprungliga 20-öresarket och löddes fast i detta.

I "Handbok över Sveriges Frankotecken 1855-1936" finner vi följande redogörelse: "Upplagan utgjorde 6.000 ark, varav 182 ark blevo makulatur och uppbrändes. Återstoden, 5.818 ark, med vardera ett feltryck, levererades till Frimärksförrådet den 19 december 1879. Av upplagan utsändes till postkontoren 1.583 ark innan felet upptäcktes, och genom en kungörelse den 5 februari 1880 återkallades de feltryckta märkena. Huru många exemplar, som återsändes, finnes icke antecknat i handlingarna men väl antalet av de den 31 mars 1880 uppbrända feltrycken - 4.848 st. Alltså synes 970 feltryck hava stannat ute i rörelsen."

Redan i september 1880 beskrevs feltrycket i den av Alfred Smith & Co. i Bath utgivna Monthly Circular och märket blev snart ett eftersökt internationellt samlingsobjekt. Ventom, Bull & Cooper i London sålde ett obegagnat exemplar i november 1897 för £ 16.10.0 och H. Lichtenstein hade redan i april 1894 i sin katalog "Sveriges Postvärdetecken" prissatt ostämplade exemplar i 100 kr och stämplade i 125 kr. Samtidigt noterades 3 skilling banco i 50 respektive 25 kr.

Det är idag känt sju stämplade par¹ av feltrycket 20/TRETIO, varav två finns på försändelser. Postmuseum i Stockholm har ett lodrätt par (20/TRETIO + 20 öre), stämplat Malmö Paket 1/5 1880, vilka förvärvades på 1910-talet. British Museum fick det enda kända brevstycket (del av paketadress-

kort) när Thomas K. Tapling dog vid endast 36 års ålder. Han hade den näst Ferrary största samlingen i världen, vilken donerades till museet efter hans död. Brevstycket är frankerat med ett lodrätt par med feltrycket överst plus 30 öre Ringtyp, stämplat Stockholm Paket den 2x/10 1880.

Av de övriga lösa paren är två vågrätta par. Det ena, som har 20 öre till vänster och 20/TRETIO till höger, är stämplat Stockholm C den 17/7 1880. Det andra består av ett 20/TRETIO till vänster och ett vanligt 20-öresmärke till höger och är stämplat Wifsta Varf 2 x /6 1880. Det tredje paret är lodrätt med 20/TRETIO överst och stämplat Söderköping den 5/2 1880.

När Erik Leijonhufvuds samling splittrades i november 1923 fanns inte mindre än nio exemplar av 20/TRETIO i samlingen. Av de fyra stämplade fanns två på del av postanvisning, samt både den tidigaste kända avstämplingen, Skövde 26/12 1879 och den senaste, Hemse 22/4 1881. Leijonhufvud hade dock inte vare sig par eller försändelser representerade i sin samling. Fredrik Benzinger, däremot, visade vid den internationella utställningen den 18-26 februari 1928 i Monte Carlo två brevstycken, enstaka på brev, par och par på brev. Samlingen visades bl.a. på Sveriges Filatelist-Förenings utställning "Ur min samling" i Stockholm 1943 med samma imponerande 20/TRETIO-objekt. Dessutom hade samlingen utökats med ett spegeltryck samt olika 20/TRETIO-förfalskningar, bl.a. ett av Fourniers otandade 10-block (det andra kända finns i Postmuseum, Stockholm).

Brev med par av 20/TRETIO och 20 öre Ringtyp

Vad var det då för brev med par av 20/TRETIO (överst) och ett ordinärt 20-öres märke som Benzinger haft i sin samling alltsedan 1920-talet? Vi finner en första notis om brevet i *Filatelistiska Meddelanden* nr. 10 år 1920. I detta nummer skriver redaktören och den ansvarige utgivaren, K. G. Fellenius: "Från

¹ Uppgiften kommer från ringtypsspecialisten Olle Pettersson, Stockholm

Frankrike har i dagarna A.-B. Harry Wennberg förvärvat denna klenod för att om möjligt bevara åt Sverige, och den avbildas här i originalstorlek. Denna jätte bland svenska rariteter, vilken är en svår konkurrent till det i 'Ferraris' samling befintliga 3 Skill. B:co gult, hittades i en gammal bok av en svensk, bosatt i Paris, och torde vara ett av de dyraste 'bokmärken' som använts."

Brevet var skickat till Monsieur Daniel Jordell, La Librairie Scandinave de Hr. Nilsson, 212 Rue de Rivoli, Paris. (Denna firma bedrev även frimärkshandel enligt en notis i *Frimärksnytt* nr. 2 1949.) Avsändaren var Jordells moder i Malmö som skickade det den 25.3 1880. Kuvertet är något skrynkligt och tämligen stort till formatet (17,5 x 11,5 cm).

Brevet såldes så småningom till Benzinger och kom sedan ut på marknaden först år 1977, då Postiljonen sålde det för 55.000 kr. Det dök efter nio månader upp på en offentlig auktion hos H. Pumpenmeier, Bad Salzotten och har därefter lyst med sin frånvaro på internationella auktioner.

Det andra bevarade brevet med 20/TRE-

TIO i vertikalt par med ett ordinärt 20-öres ringtypsmärke kom upp till försäljning för första gången 1949 eller 1950. Köpare var Fredrik Benzinger som kom att inneha brevet ett tiotal år. Den första beskrivningen av brevets ursprung finner vi i en artikel som Sven Åkerstedt skrev i *Frimärkets Bok* 1957: "Brevet med ett 20/TRETIO i par med ett vanligt 20-öre är en raritet i högsta världsklass. Sjömannen Björling, till vilken brevet är adresserat, förstod inte vilket värdepapper han fick i sin hand. Han blev sedermera sjökapten och chef för en navigationsskola. Kuvertet fanns hela tiden i gott behåll bland familjens papper och en vacker dag upptäcker någon, att det var fråga om en enastående raritet. Vid försäljningen f.v.b. en svensk storsamlare uppgick köpeskillingen till ett tämligen stort femsiffrigt belopp".

Det skulle dröja till den svenska världsutställningen Stockholmia 55 innan de två breven med det berömda feltrycket i par med ordinärt märke kunde visas på samma utställning för första och hittills enda gången; det ena, "Parisbrevet", i "Stockholmias

Feltrycket 20/TRETIO i vertikalt par med ordinarie märke på försändelse till S:t Thomas i Västindien, sändt från Stockholm den 2 februari 1880 och ankomststämplat den 2 mars. 40-öres brevporto gällde i detta fall från den 1 september 1877, eftersom både det avsändande och mottagande landet då var medlemmar i Världspostföreningen. För brev till europeiska länder samt till USA och Egypten uppgick brevportot vid denna tid till 20 öre per 15 gram, medan det var dubbelt så mycket till utomeuropeiska UPU-medlemsländer.

skattkammare" och det andra i "Honnörsklassen".

Sven Åhman skrev 1975 i sin bok "Den gula treskillingen" följande rader om en svensk storsamlare: "Hans Lundberg, världs-bekant som malm- och oljeletare, var känd som stor frimärkssamlare på ömse sidor om Atlanten, och i Europa, visst inte bara i Sverige, där han var född och fått sin tidiga utbildning. På 'Stockholmia 55' ställde han ut ett urval av klassiska märken och brev från Sverige, Schweiz och de gamla tyska småstaterna – bland annat ett berömt brev till danska Västindien från Sverige, frankerat med feltrycket 20/TRETIO i par med ett vanligt 20-öres märke av ringtyp. Han var inordnad i honnörsklassen med särskilt inbjudna, utom tävlan. Drottning Elisabeth av England, sir John Wilson från det engelska Royal Philatelic Society och den amerikanske storsamlaren Alfred F. Lichtensteins dotter, Mrs. Louise Boyd Dale, var andra förgrundsfigurer i denna hedersklass."

Huruvida Hans Lundberg verkligen var ägare till Västindien-brevet eller kanske ägde det tillsammans med Imre Vajda, (1893-1967), innehavaren av Harry Wennberg AB åren 1946-1957, är svårt att säga. Gustaf Douglas skrev om objektets vidare öde i juninumret av *Svensk Filatelistisk Tidskrift* 1968. Vi citerar: "För ca. 20 år sedan såldes ett familjebrev av en person som knappast behövde pengarna. Det rörde sig om så mycket som 10.000 kr men så var det också svensk filatelisk största brevraritet (enligt min uppfattning). Genom dr. Imre Vajda och Hans Lundberg i Toronto kom objektet upp till auktion i London 1964 och nådde då 56.000 kr. Köparen var sannolikt amerikan. Priset är också det näst högsta som betalats för ett svenskt brev."

En annan skildring av försäljningen gavs av Sven Åhman i oktobernumret av *Svensk Filatelistisk Tidskrift* år 1986. Han skriver bl.a. att "Det brevet råkade på avvägar, då Lundberg senare såg sig föranlåten att göra sig av med sina dyrgripar. Det hamnade hos en irländsk auktionsfirma (Shanahan's Stamp Auctions Ltd. i Dublin – förf. anm.) som under en ny innehavare engagerade sig i en del skumma affärer. Den engelska firmen

Robson Lowe fick myndigheternas uppdrag att auktionera ut det orätt fångna material, som den irländska auktionsfirman fått be-slagtaget. Carl Pelander reste på Stones uppdrag till England och ropade in 20/TRE-TIO-brevet för Stones räkning".

Det kan tilläggas, att de flesta av den tidens svenska storsamlare var på plats i London för att köpa de många förnämliga svenska objekt som då ropades ut, bl.a. skillingbrev till ovanliga destinationer. Einar Lundström har givit en målande skildring av denna Londonauktion i *Svensk Filatelistisk Tidskrift* nr 2 år 1964.

Lauson Stone blev således ägare till Björlingbrevet i början av 1964 och ställde ut det för första gången på SIPEX, den internationella utställningen i New York den 21-30 maj 1966. Han fick då som tidigare nämnts sin första internationella guldmedalj.

Stone behöll brevet under hela sin levnad och visade det vid åtskilliga tillfällen på internationella utställningar. Han avslutade alltid sitt utställningsexponat med detta sitt favoritbrev som han kallade "Sveriges bästa brev, alla kategorier". En extra "knorr" på detta avslutande blad var att brevet var monterat tillsammans med ett annat brev till samme adressat, avstämplat två dagar tidigare, med ett par av vanliga 20-öres ringtypsfrimärken!

Avslutning

Lauson Stone var starkt engagerad när det gällde att sprida kunskap om nordisk filateli i USA. Han var bl.a. ordförande och senare hedersmedlem i Scandinavian Collectors Club. Han var också styrelsemedlem i Scandinavian Philatelic Foundation, som han var med om att starta år 1979. Stiftelsen har finansierat översättningar till engelska av nordiska filatelistiska publikationer, bl.a. flera kapitel ur 1963 års svenska handbok och den finska handboken.

Lauson Stone fick svensk filatelisk högsta utmärkelse, Strandellmedaljen, år 1990. Han var medlem i Sällskapet för Svensk Posthistorisk Dokumentation (SSPD) och utsågs

Brev avstämplat Göteborg 5/5 1866 till London, frankerat med 4-strip och enstaka av 9 öre Vapentyp. Portot uppgick till 45 öre per 15 gram åren 1865-1872. De fyra märkena i strip är den största kända stämplade enheten på försändelse och har tidigare innehafts av Douglas, Roos och Bjäringer.

Brev stämplat Östersund 30/10 1870, sänt till Uppsala med 120-öres porto (8-dubbelt brevporto plus rekommendationsavgift 24 öre). Brevet är frankerat med ett 3-block och ett 3-strip av 20 öre Liggande lejon. Båda utgör största kända enhet och antal på försändelse. Det har tidigare tillhört Kihlblom och Bjäringer.

1994 till hedersmedlem i Sällskapet.

På det personliga planet var Lauson Stone en mycket sympatisk människa med ett försynt sätt att vara. Ett exempel på detta senare är att han ställde ut sin Sverigesamling i traditionell klass under pseudonym, "Julius L. Spencer". Ett annat exempel som han själv har vittnat om är att han hela sitt liv präglades av sin faders devis, nämligen "every mistake you will make, will be public".

Författarna kan vittna om att samarbetet med Lauson vid arbetet med boken om portotaxorna gick smidigt tack vare hans beredvillighet till kompromisser. Han var samtidigt ytterst konsekvent när det gällde språklig utformning av texterna.

Lauson Stone var också mycket konsekvent när det gällde den personliga livshållningen. Det manifesterades genom det förhållandevis anspråkslösa boendet, bilinnehavet, lokala resvanor, och liknande. Längre från ett "utsvävande liv" torde få människor ha kommit med de ekonomiska resurser som vår storsamlare faktiskt förfogade över.

Filatelister som innehåft objekt som beskrivits i artikeln:

Ahlström, John (1897-1998)
Benzinger, Fredrik (1868-1953)
Bjäringer, Tomas (född 1946)
Dieden, Herbert (1889-1980)
Douglas, Gustaf (född 1938)
von Ferrary, Philipp A. (1850-1917)
Hedberg, Lars (1894-1967)
Kihlblom, Erik (1901-1973)
Leijonhufvud, Erik (1862-1943)
Lundberg, Hans (1893-1971)
Menzinsky, Georg (1907-1981)
Ramberg, Johan (1901-1981)
von Rosen, Eric (1879-1948)
Roos, Gunnar (1920-1974)
Sjöberg, Hugo (1885-1971)
Stone, Lauson H. (1904-1999)
Tapling, Thomas K. (1855-1891)
Tamm, Claës A. (1867-1940)

Källor och litteratur

Billgren, Jan, Bjäringer,

Tomas & Stone, Lauson H.,

Swedish Letter Rates to Foreign

Destinations 1855-1895. Trelleborg 1986.

Bjäringer, Tomas & Douglas, Gustaf,

Pärlor i svensk filateli.

Katalogen till Stockholmia 74.

Stockholm 1974.

FACIT

Facit Förlags AB.

FH NYTT

Frimärkshuset AB.

Filatelistiska meddelanden

Harry Wennberg AB.

Frimärksnytt

Handbok över Sveriges Frankotecken 1855-1936,

Stockholm 1936.

Handbok över Sveriges Frankotecken 1855-1963,

Karlshamn 1964.

Lundström, Einar,

Mr. Facit berättar. [Danderyd] 1992.

Nordisk Filateli

Nordisk Filatelistisk Tidskrift

Stone, Lauson H.,

Memorandum.

Handskrivet manus, nedtecknat 1981.

Stone, Lauson H.,

An 1864 Registered Letter from Sweden to
Germany. *the Posthorn*, August 1995.

Svensk Filatelistisk Tidskrift

Sverigekatalogen,

Sveriges Filatelist-Förbund.

Sylwan, Björn,

Eric von Rosen och hans frimärksdonation
till Postmuseum. *Postryttaren* 1997.

William, L.N.,

Encyclopædia of Rare and Famous Stamps,
Volume 1. Geneva 1993.

Åhman, Sven,

Den gula treskillingen.

Trelleborg 1975.

Åkerstedt, Sven (red.),

Frimärkets bok. Stockholm 1957.